

Nodeloos rekken van een debat vermoeit en doet meer kwaad dan goed. Allicht wordt dan de toon wat scherp of krijgt de woordwisseling soms een persoonlijk karakter. De vergadering wordt dan onrustig. Sommigen gaan heen. En de totaal-indruk bevreemdt dan niet.

Indien er gelegenheid voor is, kan het geven van een beknopt verslag in de plaatselijke pers zijn nut hebben.

Wij hebben van gemeentevergaderingen, georganiseerd op boven omschreven wijze goede vruchten gezien. Er was bijzonder veel belangstelling voor. De vruchten smaakten naar meer. Het is niet bij een proef gebleven. In de kerk, die wij dienen, zijn de weekgodsdienst oefeningen, die in de winter maanden werden gehouden, afgeschaft en door gemeentevergaderingen vervangen.

Dit zal wel zoo blijven.

In een slotartikel wijs ik nog op eenige gevaren, die moeten worden vermeden.

A.

J. G. K.

— Zeekerken.

De zeekerken, die vroeger gewoon waren jaarlijks een tweetal predikanten naar Lerwick te zenden om den visschers geestelijken bijstand te verlenen, achten het door de omstandigheden van het visscherijbedrijf geboden, voorschots een afwachtende houding aan te nemen.

Toch zouden zij gaarne onzen visschers goede lectuur meegeven. Oude en nieuwe schrijvers, preeken, meditaties, traktaten, geïllustreerde en niet geïllustreerde bladen van niet al te oud datum, zijn welkom.

Als het maar degelijke lectuur is.

Een zending boeken, bladen of geld wordt gaarne ontvangen door Ds H. J. Heida, Binnensingel 71, Vlaardingen.

Deze zaak verdient hartelijken en milden steun.

— Uit ons Kerkverband.

De zeer kleine kerken van Aalst, Well en Veen zijn, naar de bladen berichten, uit het verband onzer Gereformeerde kerken getreden, om zich te voegen bij de Gereformeerde Gemeenten.

Ds Kersten, predikant van zulk een Gereformeerde Gemeente, moet hebben aangekondigd, dat nog meerdere kerken zullen volgen.

We trekken natuurlijk de waarheidsliefde van Ds K. niet in twiifel en geven gaarne de mogelijkheid toe, dat hem daarvan meer bekend is dan ons.

Maar al zou zijn profetie uitkomen, we zouden, in plaats van erdoor geschokt te worden, er een normaal verschijnsel in zien.

Toch mogen deze gebeurtenissen ons niet voorbijgaan zonder er leering uit te trekken.

Vooreerst deze. Hoemeer onze kerken op den reformatorischen weg verder gaan, des te meer zullen zij tegenstand ondervinden van twee kanten. Allereerst van hen, die van geen ontwikkeling willen weten; blijven staan op het standpunt, dat hun vaderen innamen, ja, ongemerkt zelfs daarvan achterwaarts glijden. Want zoo ergens, dan is hier stilstand achteruitgang. Kerken als die van Aalst geven blijk, niet mee te kunnen. En dat verschijnsel zal zich gedurig herhalen. Maar aan den anderen kant zullen tegen reformatie ook mannen als Netelembos en Veltenaar in verzet komen. Zij bedoelen geen ontwikkeling der oude beginselen, maar ruil van beginselen.

Vervolgens doet zich de vraag op, of tegen kerken, die in het conservatisme gevangen liggen, niet al te lankmoedig kan worden opgetreden. Natuurlijk willen wij geen enkele kerk, hoe klein ook, con amore missen. Doch indien het waar is, wat bericht werd, dat een kerk als die van Veen door classis-predikanten niet gediend wilde worden, ware het dan niet beter, dat de betrokken classis er zoo'n kerk op wijst, hoe dit in beginsel verbreking van het kerkverband inhoudt, en zoo zulk een kerk niet hoort, de breuk met het kerkverband zelf constateert? Men hoede zich ook in deze voor loutere passiviteit.

Eindelijk. Men zie ernstig de kwestie onder de oogen, hoe kerken, die misschien op het punt staan uit het kerkverband te treden, nog behouden kunnen worden. In den regel zijn dit kerken, die sinds lang vacant zijn. Laten de genabuurde kerken deze vooral extra bijstaan in de Bediening des Woords. Ook ligt hierin een reden temeer om aan den predikanten nood meer aandacht te schenken. Vermeerderd het aantal vacatures, dan vermeenderen ook de kansen van het zondige conservatisme.

— Puntlik.

Het was voor de classis 's-Gravenhage een pijnlijk geval aan een rijk begaafden, veel belovenden jongen man het recht tot proponeeren weder te ontnemen.

Het bleek dat hij op meer dan één punt van de Gereformeerde belijdenis afweek.

En wat de pijnlijkheid nog verergerde, was wel, dat hij uit eigener beweging te kennen gaf, dat hij zich niet meer met de leer der Gereformeerde kerken kon vereenigen en daarom niet naar de ambtelijke bediening in die kerken wenschte te staan en evenmin tot de kerk in zijn woonplaats wenschte te blijven behooren.

Heeft men hierin te zien een gebrek aan eerlijkheid?

Zoo wordt in onze kringen wel geoordeeld.

Maar wij moeten daartegen opkomen.

Er steekt o.i. iets anders achter.

Tegenwoordig doet bij sommigen de meening opgeld, dat men moet onderscheiden tusschen de belijdenis zelf en de opvatting der belijdenis, door een kerk gehuldigd.

Men redeneert dan: ik ben het wel eens met uw belijdenis, maar niet met de opvatting daarvan.

Dat is o.a. het standpunt van De Hartog en Netelembos.

Toch gaat dit niet aan.

Hoe de belijdenis moet opgevat, heeft niet de een of andere particuliere geloofge, maar heeft de kerk uit te maken.

Een kerk bindt dan ook haar leden aan haar belijdenis, gelijk zij die nader verklaart, of, wil men 'minder juist hebben uitgedrukt: aan haar opvatting van de belijdenis.

Volkomen terecht wordt dan ook in ons Doopsformulier niet gevraagd: stemt gij in met onze belijdenisschriften?, maar: of gij de leer, die in het Oude en Nieuwe Testament en in de Artikelen des Christelijken geloofs begrepen is, en in de Christelijke Kerk alhier geleerd wordt, niet bekent, de waarachtige en volkomen leer der zaligheid te wezen.

Meent iemand nu, dat de leer, die op zekeren tijd in de kerk geleerd wordt, niet meer in overeenstemming is met de oorspronkelijke belijdenis, dan moet hij bezwaar maken en dit met historische bewijzen staven.

Maar op eigen gezag een anderen uitleg aan de belijdenis geven dan de kerk doet, mag niet.

Daardoor zou de deur geopend worden voor de meest hopeloze willekeur.

Daardoor zou het subjectivisme in onze kerken zegevieren.

Worde, vóór deze misvatting nog verder voortwoekert, op dit punt volle klem gelegd.

— Niet overloden.

Om deze rubriek niet te overloden ten koste andere, moesten we ons vervolg op: „De aanval van Dr Visser” nog een week uitstellen.

Wij meenden de bespreking van bovengenoemde actuele kwesties te moeten laten voortgaan.

HEPP.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN.

De vrijheid der vrije school.

VI (slot).

Tegen de nieuwe schoolwet zijn onzerzijds verschillende bezwaren in te brengen. Deze betreffen, behalve de reeds genoemde punten, ook nog het overleg met den inspecteur bij de behoevingen. Het eerste koninklijk besluit dat dit overleg regelde, is reeds veranderd, omdat het aan de vrijheid onzer scholen tekort deed. Het gevaar schuilt echter in het wet-artikel zelf.

Is de schoolstrijd beëindigd?

Die vraag dringt zich, na al hetgeen ik over de nieuwe wet gezegd heb, als vanzelf aan ons op, en het zal niet onduidelijk zijn, dat naar mijn inzicht er van een „eeuwig vrede” absoluut geen sprake is. Reeds voor drie jaren, toen de Bevredigingsvoorstellen pas aangenomen waren, maar op een wet-De Visser nog geen uitzicht bestond, wees ik op den West-Frieschen Uniedag te Hoorn op „den schoolstrijd, die komt”, en de nieuwe onderwijsregeling heeft mij gesterkt in mijn overtuiging, dat de tijden, die komen, een periode van worsteling, en niet van zoeten, Heven vrede zullen zijn.

Daarmee wordt niets kwaads bedoeld.

Wij willen allermindst een kunstmatige verlenging van den politieke schoolstrijd, en begeeren in geen enkel opzicht, om een politiek fortuinje of uit rechthabere, herhaling van de vroegere twisten. Wij erkennen gaarne, dat de toestanden gewijzigd zijn, en de politieke constellatie er anders uitziet, maar al deze zegeningen van het land der belofte beletten ons niet, om toch te spreken van en ons gereed te maken voor den nieuwen schoolstrijd. Van alle kanten wordt dit gevoeld. Dr De Vlieter, die toch niet tot de „onzen” kan gerekend worden, heeft er over geschreven in „Volksonwikkeling”, en het volgende gezegd: „De nieuwe schoolstrijd. 'Zal daarbij gaan in waarheid om de vrije school, vrij in didaktische en methodische zin.” De heer Lens heeft de trompet geblazen in „De School met den Bijbel”, en uitgeroepen: „De vrijheid wordt zoo aan alle kanten ingeperkt, dat een nieuwe schoolstrijd, nu om de pedagogische vrijheid, moet worden aangebonden!” De heer Wirtz heeft er zelfs een afzonderlijke brochure aan gewijd, en ieder, die waarachtig voor de vrijheid der vrije school gevoelt, moet toestemmen, dat voor zulk een strijd het bestaansrecht niet ontbreekt.

Waarvoor dan geworsteld moet worden?

Laat ik in vogelvlucht even het terrein overzien. Er valt nog te strijden voor het groote ideaal: De vrije school regel, de staatschool aanvulling, want deze wensch der vaderen dit ideaal in den schoolstrijd is nog op lange na geen werkelijkheid. Wij moeten voortdurend ijveren voor de

realisatie van de begeerten in het gewijzigd Unierapport neergelegd, en waartoe ook behoort: De gemeenten worden niet langer belast met de bekostiging van de lagere school. Alleen dit punt is een strijd waard. Wij zullen in de derde plaats al onze krachten inspannen, om tegenover den staat onze zelfstandigheid te bewaren, en niet rusten, voordat tegenover de regeering onze innerlijke en pedagogische vrijheid gewaarborgd is. Wij worden verder geroepen om psychologisch en pedagogisch ons te openen, en de verhouding, waarin wij thans tot de overheid staan, dwingt ons, sterker dan ooit tevoren, tot bestudeering en ernstige bezinning van de beginselen, waartuit wij leven. God vraagt ook van ons, dat wij ons voorbereiden zullen op den heeten geestelijken kamp, die wacht, en met ons onderwijs rekenen op de toespitsing van de geestelijke tegenstellingen, en het is eindelijk onze dure plicht, om te waken, dat de geldelijke ruimte ons niet geestelijke schade berokkent, en we ideel niet inzinken.

Dit laatste is m.i. het grootste gevaar.

Nog grooter dan het gevaar der overheidshegemonie.

De grootste ramp voor onze scholen zou zijn, wanneer het geestelijk peil daalde, de waarachtige liefde voor het christelijk onderwijs verkoelde, en het echte goud der beginselen verdankende. En zulk een achteruitgang is niet denkbeeldig. Reeds in 1915 sprak Professor Bavinck bij de herdenking van het zilveren feest van den schoolraad: „Eindelijk, als straks de pacificatie — wat God geve — eens komen mocht, dan zullen de gevaren toenemen, die nu reeds beginnen te dreigen, de gevaren n.l., dat wij door de weelde in waakzaamheid en ijver verslappen, in zelfgenoegzaamheid ons aan den strijd onttrekken, of ook wel in overmoed misbruik gaan maken van onze macht. Elke partij, die na harden strijd de zegen behaalt, staat aan deze gevaren bloot.”

Laten wij ze niet veronachtzamen.

Niemand onzer meene, dat dit kwaad tot ons niet zal komen, want de historie bewijst, dat de volgelingen Jeschuus achteruitstapten, en wie op de hoogte is met onze volksgeschiedenis, weet, dat een gouden eeuw doorgaans niet uitblinkt in godsvrucht en echten geestelijken levensbloei. De palm groeit onder het gewicht, en ons christelijk onderwijs heeft zijn schoonste periode beleefd in den tijd, toen de subsidie niemandal of klein, de tegenstand groot, de localiteit bekrompen, het tractement laag en de vijandschap heftig was. Toen bloeide de liefde in verrassende schoonheid. Toen ontplooidde het heilig vuur zijn volle kracht. Toen brandde in de harten heilig vuur. Toen kende men den gang naar het altaar, en stond de christelijke school met de kerk des Heeren in het midden der gesprekken en der geboden.

Ik denk b.v. aan de schoolstichting in mijn geboorteplaats.

Wat ik daarover als kind in mijn ouderlijk huis hoorde, heeft mij nooit losgelaten, want toen in dit ultra-vrijzinnige dorp een christelijke school gebouwd moest worden (t'was ± 1890), werden de spaarpotten der kinderen geleegd, en zilveren en gouden sieraden met blijdschap gebracht, en wedijverde men om z'n liefde te beloonen, en werd op één avond door een betrekkelijk kleinen kring van weinige welgestelden ruim f3000 geofferd.

Dit voorbeeld is te vermenigvuldigen.

Er zullen nog schooner en rijker zijn.

En zij, die zelf zulk een schoolstichting meemaakten, kunnen niet anders dan met groote dankbaarheid terugkijken in dien tijd, toen het wel door den druk naar boven ging, doch het geestelijk élan zooveel hooger stond dan in dezen tijd van ruimte en vrijheid.

Wat dan?

Begeeren wij dien tijd van druk terug?

Willen wij, die door Gods goedheid uit het diensthuis uitgeleid werden, naar Egypte terugkeeren, om weer bij uiterlijke armoede te kunnen genieten van geestelijken rijkdom? Neen. Dit zou ondenkbaar en ongeestelijk zijn, en meer een uiting van overdreven, ongezonde gevoelsactie, dan vrucht van kalme, bezonnen overdenking. Wij hebben God te danken, dat Hij onzen last verlichtte, en verruiming schonk, en daarom niet terug; daarom voorwaarts, maar, als het kon, en als het den Heere belieft ons zulks te geven, met de oude liefde en geestdrift en loewijding, als in vroegere jaren betoond is.

Voor die geestelijke schatten zullen wij strijden. Eerst als voorstanders en ouders.

Niet minder als onderwijzers en schoolopvoeders. Het beginsel moet bij ons allen vooropstaan.

Zonder waarachtige liefde voor het christelijk onderwijs kan niemand zich aan dat onderwijs geven. Wie die overtuiging niet kent, zette geen voet in onze scholen, maar zoek elders plaats. En nu zeg ik dit niet, omdat de liefde nu reeds zou ontbreken, en onze onderwijzers niet te vertrouwen zijn, want ik zou hun niet gaarne dit vertrouwen ontfangen, doch wij hebben open en eerlijk de gevaren onder de oogen te zien, en alle struisvogelpolitiek verre te schuwen.

Hiermede ben ik aan het eind van mijn beschouwing.

Met opzet stond ik uitvoerig stil bij de vrijheidsberoeping, die ons van de zijde van den staat

dreigt, en bij het gevaar voor geestelijke inzinking, omdat die beide kwaden in onzen tijd aan de deur liggen. En wie voor deze twee gevaren de ogen open heeft, zal toestemmen, dat het geen tijd is, om kalm en rustig op onze lauweren in te dommelen, en te meenen, dat het alles pais en vrede is en later tot den boom. De vrijheid der vrije school blijft onze waakzaamheid en gebed eischen, en wanneer deze vrijheid in die mate in 't gedrang zou komen, dat we geen vrije ouderschool meer overhielden, moeten we bereid zijn, om weer van anderen op te beginnen, want liever geen financiële gelijkheid, dan gelijkheid, die ons onze zelfstandigheid ontnemt.

En zou dat offer te groot zijn?

Ik geloof van harte, dat, wanneer het moet, God ons christenvolk en ook onze christen-onderwijzers en onderwijzeressen getrouw zal maken, om den ouden weg weer te gaan. En niet moed. In overgegevenheid. Met bezieling. Zeker, de schijn is tegenwoordig soms tegen, maar zou niet, als het er op aan komt, en God ons roept tot den strijd, wat nu nog dommelt, ontwaken, en naar de wapenen grijpen? En ja, dan zal het kaf wel wegstuiven, en het waardeloos eris wegvallen, maar het echte goud blijft over, en dat goud wordt in den oven wel beproefd, maar niet vernietigd. Het komt blinkend uit het vuur tevoorschijn!

Is, voor de waarachtige vrijheid het volk des Heeren niet keer op keer in den oven geweest?

Ook om de vrijheid der vrije school.

God, onze Verbondsgod, beware haar in het midden der jaren.

K. D.

ZENDING EN EVANGELISATIE.

De financiën der Zending.

III.

De offervaardigheid der Geref. kerken is groot, zelfs zeer groot. Het zijn kapitalen van honderdduizenden guldens, die zij jaarlijks bijeenbrengen voor kerk, school, armen, opleiding van dienaren des Woords, stichtingen van barmhartigheid en zending. Men berekende, dat (vóór den oorlog) in Nederland iedere protestant jaarlijks 15 cent voor de zending gaf; in Noorwegen, een arm land zonder koloniën was het 24 cent, en in Amerika en Engeland respectievelijk 45 en 60 cent.

Na den oorlog zijn deze cijfers ongetwijfeld zeer omhoog gegaan, ook in ons land; maar tegenover de Herv. Kerk slaan onze Geref. Kerken een goed figuur. De begroting der verschillende vereenigingen wordt tezamen geschat op f600.000 voor 1921. Rekenen wij, dat de Herv. Kerk 3.000.000 leden tellt, dan zou dit per hoofd worden 20 cent. In onze Kerken is het, zoo zagen wij een vorig maal, zeker 40 cent per hoofd; en dan is dit cijfer in sommige provincien, b.v. Zeeland met Noord-Brabant en Limburg nog hooger, n.l. 60 cent per lid.

Stellen wij 60 cent per lid en per jaar als maatstaf, *) dan is wel duidelijk, dat in hun geheel genomen de Geref. Kerken nog niet aan de grens van het geven voor de zending zijn toegekomen.

Maar bij enkele Kerken is dit toch wel het geval. Wat moeten deze nu doen? Er zal moeten bezuinigd worden; op elk terrein zijn meer of minder noodzakelijke uitgaven; de uitgaven, welke niet belust noodzakelijk zijn, moeten worden geschrapt; hoe droevig ook, het wenschelijke moet dan achterwege blijven en alle kracht alleen op het volstrekt noodige worden samengetrokken. Maar het werk stop zetten is natuurlijk ongeoorloofd en zal ook onnoodig zijn. Als de Heere Zijn Kerk een taak oplegt, dan geeft Hij ook tevens de middelen, om aan haar roeping te beantwoorden. In dat geloof moeten en mogen wij staan; in zooverre is de zending geloofszaak, en mag de Kerk leven in heilig optimisme.

De mogelijkheid is echter niet buitengesloten, dat een Kerk te veel op zich genomen heeft, of dat het werk zich zoo uitbreidt, dat naar hulp moet worden uitgezien van andere Kerken. In dit geval verkeert b.v. Amsterdam; bij Djoejarta koos het ook Solo te bearbeiten; maar nu God de pogingen ongedacht zegen, en overal geopende deuren geeft, wordt de last te zwaar. Gelijik wij in ons artikel over de Synode en de zending reeds mededeelden, heeft Amsterdam aan Zuid-Holland ten Noorden verzocht, om Djoeja over te nemen, en Zuid-Holland ten Zuiden, om Wonosobo van Delft er nog bij te nemen. Hier komt een bezwaar van de decentralisatie onzer zending duidelijk voor den dag. Het zendingsterrein op Midden-Java is verdeeld, en er is geen macht boven de Kerken, ook geen Synodale macht, die deze verdeling ongedaan kan maken of billijk gebieken veranderingen er in aan kan brengen. In de praktijk heeft deze decentralisatie tot duaver schitterend de proef doorstaan, en sinds de Synode van Middelburg is de zendingsactie tot ongekenden bloei gekomen. Maar nu het werk op enkele terreinen de betrokken Kerken boven het hoofd dreigt te groeien, kan aan een minder belaste Kerk geen deel van het werk worden overgedaan.

Dit behoort ons niet te verontrusten. In het Kerkelijk leven zien wij ook gedurig, hoe de eene Kerk ruime inkomsten heeft en een klein arbeidsveld,

terwijl een andere Kerk bij weinig draagkracht zich juist voor een reuzentaak ziet gesteld. De Gereformeerde leer leidt waarlijk niet tot uniformiteit! Het zal dan ook niet mogelijk zijn, om de ongelijkheid in den zendingsarbeid weg te nemen; het eene terrein zal veel meer van den Heere gezegend worden dan het andere. Maar er is ook geen twijfel aan, dat het de roeping der sterkeren is de zwakkeren te helpen. Hier is geen dwingende macht noodig; de liefde eischt het, de liefde tot de zwakkeren, de liefde tot den Naam en de zaak des Heeren. De bezwaren die zich dan voordoen, zijn er, om overwonnen te worden.

Maar wat zou erop tegen zijn, om desnoods met geld te steunen? Hier zou wellicht de Generale kas de helpende hand kunnen bieden. Uit deze kas krijgt Amsterdam reeds steun voor haar Petronella-hospitaal; deze kerkelijke subsidie ware misschien uit te breiden. Dit zal echter dan alleen kunnen, indien alle schijn wordt vermeden, dat men andere kerken wil gebruiken om zelf „groot“ te leven. Men heeft al het mogelijke te doen, om te voorkomen, dat er oorzaak van wantrouwen zou zijn.

Voordat men klagen gaat moet men evenwel onderzoeken, of alle pogingen zijn aangewend, en alle bronnen zijn aangehoord tot het verkrijgen van de noodige gelden. Er kan aan de financiële organisatie wel eens wat ontbreken.

Hier komt nog wat bij; de zendende kerk is verantwoordelijk; zij zendt en voert de correspondentie; en dit zal haar ertoe brengen ook het leeuwenaandeel der gelden te offeren. Toch zal zij wijs doen, om met de samenwerkende kerken zooveel mogelijk in alles overleg te plegen, en de financiële lasten zoo billijk mogelijk te verdeelen. Dit laatste zal echter alleen kunnen, als de zendende kerk niet heerschend, maar dienend optreedt, en ook de samenwerkende kerken genoegzaam op de hoogte brengt en houdt. Als een zendende kerk zou meenen, dat de samenwerkende kerken er alleen zijn, om gelden te verzamelen, zal spoedig de belangstelling dooven, ja sterven.

Al houdt men al het genoemde in het oog, en worden deze en dergelijke maatregelen genomen, dan kan toch nog een kerk in onoverkomelijke moeilijkheden raken. Wij gelooven, dat daarom ernstig de vraag onder de ogen moet worden gezien, waarop wij ook een paar weken geleden wezen, om den schooldienst en den medischen dienst van de kerken los te maken en aan afzonderlijke vereenigingen op te dragen. Men zal zeggen, dat dit feitelijk geen verandering geeft, daar toch dezelfde kerkmensen hun gaven offeren, eerst aan de kerk voor haar hulpdiensten, en dan aan de vereenigingen, welke deze hulpdiensten overnemen. Dit is ook zoo. Maar men bedenke, dat er altijd zijn, die voor den kerkelijken arbeid weinig gevoelen, en gemakkelijker aan een vereeniging geven. Dan leert de ervaring, dat zij aan drie gespecialiseerde dingen meer geeft, dan wanneer deze drie onder één hoofd worden samengevat; zoo houdt men in vele kerken twee keer achter elkander collecte voor den kerkedienst, omdat er in één zakje lang niet zooveel komt als in de twee, hoewel het toch voor hetzelfde doel is. En dan, vergeet niet, dat de kerk, als zij alleen voor den hoofddienst heeft te zorgen, daarop al haar krachten kan saamtrekken, en de gemeente hiervoor intensiever kan bewerken. Temeer zal dit noodig zijn, hoewel dit bij ons onderwerp nu niet rechtstreeks ter sprake komt, omdat het werk ook onze mannen boven het hoofd gaat groeien; onze deputaten zijn allen in de praktijk van dienaar des Woords, en moeten met hun tijd woekeren, om wat voor de zending te doen; dit kan zoo niet voortduren; -maakt zij de beide hulpdiensten van de kerk los, dan blijft er wellicht voldoende tijd over, om zich aan den hoofddienst te wijden. Maar verder gaan wij nu niet op deze splijding in. Ons artikel wordt toch al langer dan wij zelf gewenscht hadden, en zoo zien wij ons genoodzaakt af te breken, om de volgende maal nog eenige slotopmerkingen te maken.

A. J. P.

J. D. WIELENGA.

P.S. Door een misverstand worden het derde en vierde artikel van deze serie, welke reeds geruimen tijd ter drukkerij was, eerst heden en over veertien dagen geplaatst.

J. D. W.

LITERATUUR EN KUNST.

Psychologische Romankunst.

IV. De conceptie.

Toen ik in m'n vorig artikel de vraag overwoog, in hoeverre ons waardeering voor de psychologische kunst mogelijk is, wees ik op enkele verdienstelijke trekken van den roman van Robbers, „De Bruidstijd van Annie de Boogh“ (wat volstrekt niet zegt, dat wij den geheelen roman kunnen aanvaarden). Men zal zich herinneren, hoe ik allereerst noemde het feit, dat uit een simpel gegeven een levensreproductie is gegroeid van psychologische en literaire waarde, omdat het door een kunstenaar werd verwerkt.

Slechts terloops kon ik in dat verband er over spreken, omdat meerdere en in dat speciaal geval

nog sterker op den voorgrond tredende elementen de aandacht vroegen. Niettemin is het verschijnsel belangrijk genoeg om 't eens afzonderlijk te behandelen.

Want niet aan Robbers' roman alleen, maar aan heel de psychologische literatuur moet de verdienste worden toegekend, dat de conceptie gewoontlijk bijzonder fijn is. Dikwijls is er van een intrigue, een verwikkeling die in den loop van het verhaal wordt ontknoopt, geen sprake; zelfs geven vele psychologische werken niet eens een verhaal in den eigenlijken zin. Nimmer ziet ge een kunstig bij elkaar brengen van allerlei toevallige bestanddeelen tot 'n geforceerd geheel, maar uit duidelijk waarneembare trekken van de gewone verhoudingen rondom groeien, als uit levenskiemen, heel geleidelijk en regelmatig de groote momenten, die in het menschenleven voorkomen. En 't is juist dat regelmatig zich ontwikkelen, dat merkwaardig uitgroeien tot een zielsproces, dat de psychologische kunst weergeeft. En de kiem, en de gerijpte vrucht, die uit die kiem groeit, kent ge uit uw eigen leven of dat van anderen. Daarom kunt ge de consequente wording van het een uit het ander ook waarneemen als volkomen natuurgetrouw.

Immers, de natuur geeft u precies hetzelfde beeld. Daar groeit, onder begunstigende invloeden van buiten af, uit een zaadje een bloem en haar volle pracht in bloeiweelde is het resultaat van de regelmatig elkander opvolgende ontwikkelingsmomenten. Neemt ge haar in de hand, zooals ze daar in heur voltooiing voor u staat, dan kunt ge aan de onderdeelen de wordingsgeschiedenis terugzien, en komt ge tenslotte weer aan 't zaad, dat de levenskiemen bevatte.

Dit geleidelijk groeien nu, dat de natuur u doet zien, moet ge ook in de kunst vinden, wil zij echt zijn. En juist omdat ge dit regelmatig mist, omdat allerlei elementen den groei hebben beïnvloed en in een bepaalde richting geleid, is tendens-werk geen echte kunst, al is de vorm ook soms verrassend schoon. Een mooi belijnde palm-obelisk treft u ook om z'n vorm, maar de echtheid der natuur is er af, omdat de schaar van den tuinman den groei in een door hem gewild vorm heeft ontwikkeld. In de psychologische literatuur daarentegen vindt ge die regelmatigheid. Daarin bestaat juist de fijnheid van haar conceptie, die zoo verdienstelijk is. Revolver-helden en detectieven-spitsvondigheid kent ze niet, de traditionele moorden der Lord-Lister-romans heeft ze niet noodig om een goed einde te krijgen en nog minder de gelukkige omstandigheid, dat „ze“ „elkaar krijgen“ — want dat alles is geen natuurlijke groei, geen ontwikkelingsmoment. 't Is een zekere vergroving, die uit sensatiezucht is ontstaan, en die ligt buiten 't spoor dat de kunst trekt. De psychologische literatuur geeft het gewone, geleidelijke en haar bekoring ligt dan ook niet in de ontknooping der verhoudingen, die ze beschrijft, evenmin in die verhoudingen zelf, maar in het peilen van de diepte onder deze oppervlakte, in de analyse van de uiterlijk onzichtbare, doch uit de consequenties af te leiden wording der dingen.

Die fijnheid van conceptie nu (dat is dus de opvatting en tegelijk de verwerking der stof, want deze beide zijn in dit geval vrijwel synoniem) is ongetwijfeld een der eigenschappen, die de psychologische kunst maken tot een belangrijk moment in de literatuurgeschiedenis, welks beteekenis ver over de grenzen van onzen tijd heen reiken zal. Want haar wijze van beschouwen blijft van waarde, ook als de personen en toestanden, die ze beschouwt er niet meer zijn, omdat juist daarin haar artistieke ligt. En echte kunst blijft leven. Om dezelfde reden bewonderen wij nog allen dag een schilderstuk als De Nachtwacht van Rembrandt. De personen en de aard van hun samenzijn spreken niet meer tot ons; 't is dus niet het feitelijke van dit meesterstuk, dat imponeert, maar de wijze, waarop kunstenaarsvisie het op zichzelf weinig belangrijke heeft gegrepen en beziel, dat is dus: de conceptie. Zoo nu is 't ook de conceptie, die zoo groote waardij geeft aan de psychologische literatuur en haar beteekenis blijvend zal doen zijn.

Natuurlijk geldt dit niet ieder werk van psychologische aard, evenmin als iedere op doek gebrachte groep 17e eeuwse notabelen een zoo groote reputatie heeft, dat 't stuk nog bekend is. 't Betreft alleen dat wat echte kunst is en op bijzonder goede wijze typeert. Maar dan blijft ook de waarde, al zou zelfs het psychologische soort geheel verdwijnen. Zie maar naar een werk als Hooft's „Granida“. Het herdersspel is in onze literatuur volkomen doodgebloed, met heel de sfeer, waaruit het ontstond, maar de Granida leeft nog om de conceptie.

Beschouw nu eens, teneinde duidelijker te zien wat ik bedoel, enkele bekende psychologische literatuur-producten in hun conceptie, b.v. het fijngevoelde werk van Augusta de Wit „Orpheus in de dessa“. Een verhaal is het absoluut niet, actie zit er betrekkelijk weinig in en toch is 't een eenheid, aangrijpend in z'n tragiek. Welk een figuur

*) Sommigen zijn van oordeel, dat deze 60 cent wel kunnen opgevoerd tot 100 cent per lid en per jaar.